

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและปัญหา

กระบวนการสร้างโปรแกรมการออกแบบอาคาร ส่วนใหญ่เป็นการสร้างเงื่อนไขจากเจ้าของโครงการและสถาปนิกผู้ออกแบบ เพื่อกำหนดความต้องการ กิจกรรมการใช้สอยและรายละเอียดในการออกแบบ ซึ่งบทบาทในการกำหนดรายละเอียดของการออกแบบจะถูกกำหนดจากกลุ่มคนเพียงกลุ่มเล็กๆ ที่ไม่ครอบคลุมกลุ่มผู้ใช้อาคารทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้รับบริการ นอกจากนี้ภายหลังจากการเข้าใช้กิจกรรมในอาคารซึ่งอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนไปจากวัตถุประสงค์ของผู้ออกแบบและกลุ่มผู้สร้างโปรแกรมของอาคาร การประเมินผลหลังการเข้าใช้สอยภายในอาคารจึงเป็นกระบวนการตรวจสอบความเชื่อมโยงระหว่างวัตถุประสงค์ของผู้ออกแบบ กับกิจกรรม ที่คนคิดและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงในการใช้สอยอาคาร ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งประเด็นไปที่การประเมินการรับรู้ด้านความรู้สึกต่อสภาพแวดล้อมจากการออกแบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของโรงพยาบาล ซึ่งการสาธารณสุขเป็นปัจจัยสำคัญ ในการยังชีพของมนุษย์ การที่มนุษย์จะดำรงชีวิตด้วยความผาสุกนั้นย่อมต้องมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ความเป็นอยู่ที่ดีในสังคมซึ่งพันธกิจในการให้บริการสาธารณสุข ประกอบด้วย การส่งเสริมคุณภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพ ตามเกณฑ์มาตรฐานบริการที่กำหนดไว้ โรงพยาบาลเป็นหน่วยงานหนึ่งของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมีพันธกิจในการให้บริการสาธารณสุขแก่ประชาชน การที่ทางโรงพยาบาลจะดำเนินการตามพันธกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น สถานที่และสิ่งแวดล้อม ต้องมีมาตรฐาน กระทรวงสาธารณสุขได้มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและรายละเอียดต่างๆ ในการออกแบบส่วนประกอบภายในโรงพยาบาล ซึ่งมาตรฐานและรายละเอียดต่างๆ เหล่านี้มีความจำเป็นอย่างมาก ต้องผ่านขบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างถูกต้องตามหลักการและความเหมาะสม

ในการศึกษาหาข้อสรุปเป็นแนวทางเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการออกแบบ จึงมีความจำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะส่วนการออกแบบจึงจำเป็นต้องศึกษาพฤติกรรมผู้ใช้ ผู้ปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้อง และองค์ประกอบงานสถาปัตยกรรม ซึ่งในปัจจุบันการออกแบบสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบภายในโรงพยาบาลยังขาดความละเอียดและชัดเจน เนื่องจากผู้ออกแบบและโรงพยาบาลเป็นผู้กำหนดองค์ประกอบและรายละเอียดต่างๆ เอง โดยกระบวนการสร้างโปรแกรมการออกแบบอาคาร ส่วนใหญ่เป็นการสร้างเงื่อนไขจากเจ้าของโครงการและผู้ออกแบบ เพื่อกำหนดความต้องการ กิจกรรมการใช้สอยและรายละเอียดในการออกแบบ ซึ่งบทบาทในการกำหนดรายละเอียดของการออกแบบจะถูกกำหนดจากกลุ่มคนเพียงกลุ่มเล็กๆ ที่ไม่ครอบคลุมกลุ่มผู้ใช้อาคารทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้รับบริการ นอกจากนี้ภายหลังจากการเข้าใช้กิจกรรมในอาคาร ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนไปจากวัตถุประสงค์ของผู้ออกแบบ และกลุ่มผู้สร้างโปรแกรมของอาคาร อีกทั้งการนำข้อมูลของต่างประเทศมาอ้างอิงในการออกแบบ ซึ่งมีความแตกต่างในด้านสรีระของคน รวมไปถึงกิจกรรมและพฤติกรรมของผู้ใช้งานที่เกิดขึ้นภายใน ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงได้เท่าที่ควร

ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งประเด็นไปที่การศึกษาความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้พื้นที่ เพื่อช่วยให้ผู้ออกแบบดำเนินไปตามจุดประสงค์และประหยัดเวลาในการศึกษาพฤติกรรมและส่วนประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ ซึ่งการศึกษาแนวความคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงพยาบาล ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมและประสิทธิภาพการรักษา จึงเป็นประโยชน์ต่อผู้ออกแบบเป็นอย่างมาก และทำให้สภาพแวดล้อมทางกายภาพโรงพยาบาลทั่วไปของรัฐเป็นมาตรฐานเดียวกัน สามารถตอบสนองการใช้งานได้อย่างสมบูรณ์แบบ และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 ศึกษากิจกรรม พฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่พักคอย และห้องพักรักษาพยาบาล ที่จำเป็นต่อการสนับสนุนกิจกรรมพฤติกรรมการใช้สอยสำหรับผู้รับบริการ

1.2.2 ศึกษาการรับรู้สภาพแวดล้อมทางกายภาพของกลุ่มผู้รับบริการ ของพื้นที่พักคอยและห้องพักรักษาพยาบาล และเปรียบเทียบทัศนคติ และความพึงพอใจต่อการรับรู้ของกลุ่มผู้ใช้บริการกับกลุ่มนักออกแบบ เพื่อหาข้อสรุปแนวความคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงพยาบาล ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมและประสิทธิภาพการรักษา

1.3 คำถามของการวิจัย

คำถามการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ การรับรู้สภาพแวดล้อมของกลุ่มผู้รับบริการในอาคารแตกต่างกับกลุ่มนักออกแบบหรือไม่ และแนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในอาคารให้สอดคล้องกับการรับรู้ของกลุ่มผู้รับบริการ และวัตถุประสงค์ของผู้ออกแบบเป็นอย่างไร ภายใต้สมมติฐานของการวิจัยที่ว่า “การประเมินการรับรู้สภาพแวดล้อมในอาคารของกลุ่มผู้รับบริการ เช่น ความผ่อนคลาย ความตื่นตัว ความชื่นชมยินดี ความเป็นเอกลักษณ์ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การเชิญชวน ที่มีความสอดคล้องกับลักษณะส่วนบุคคล จะสามารถตรวจสอบกับวัตถุประสงค์ของผู้ออกแบบได้”

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยนี้ เพื่อศึกษารูปแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในพื้นที่พักคอย และห้องพักรักษาพยาบาล ที่เป็นกรณีศึกษา และเพื่อศึกษาทัศนคติ และความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของกลุ่มผู้รับบริการ

1.5 สมมติฐานการวิจัย

การประเมินการรับรู้สภาพแวดล้อมในอาคารของกลุ่มผู้รับบริการ เช่น ความผ่อนคลาย ความตื่นเต้น ความชื่นชมยินดี ความเป็นเอกลักษณ์ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การเชิญชวน ที่มีความสอดคล้องกับลักษณะส่วนบุคคล จะสามารถตรวจสอบกับวัตถุประสงค์ของผู้ออกแบบได้

1.6 ขั้นตอนการศึกษา

กระบวนการการวิจัยและวิธีการศึกษาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา เพื่อเสนอแนะแนวคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงพยาบาล ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมและประสิทธิภาพการรักษา: กรณีศึกษา พื้นที่พักคอยและห้องพักรักษาพยาบาล สำหรับผู้รับบริการโรงพยาบาล โดยวิธีการศึกษาทั้งข้อมูลจากเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูลโดยการสำรวจภาคสนาม ร่วมกับการประเมินสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การวิจัยแบบกึ่งทดลอง และการทดสอบด้วยแบบสอบถามที่มีรูปภาพประกอบ ซึ่งการวิจัยนี้จึงมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นด้วยการทบทวนวรรณกรรม ทำการศึกษาเบื้องต้นจากเอกสารค้นคว้าทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในสองส่วน คือ ส่วนแรกเกี่ยวกับการจัดองค์ประกอบเชิงพื้นที่ ส่วนที่สองเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ของบุคคลต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อทราบถึงตัวแปรและวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 ทำการศึกษาเบื้องต้นกับรูปแบบพื้นที่พักคอยและห้องพักรักษาพยาบาลที่เป็นกรณีศึกษา ลักษณะกิจกรรม พฤติกรรมและปัญหาที่เกิดขึ้น ความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 ทำการประเมินสภาพแวดล้อมทางกายภาพในส่วนพื้นที่พักคอย และห้องพักรักษาพยาบาลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยการสังเกต สัมภาษณ์ ถ่ายภาพ และจัดบันทึกเพื่อทราบถึงลักษณะทางกายภาพของส่วนพื้นที่พักคอยและห้องพักรักษาพยาบาล ลักษณะกิจกรรมและพฤติกรรมของผู้ใช้งาน ลักษณะสภาพแวดล้อม และความต้องการในสภาพแวดล้อมทางกายภาพ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างเครื่องมือในการทดลอง

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อทราบถึงลักษณะสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการสนับสนุนกิจกรรม พฤติกรรมการใช้สอย รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นแล้ว จึงทำการทดลอง โดยการสร้างเครื่องมือโดยใช้รูปภาพ Stimuli (Plan 3d) ประกอบกับแบบสอบถามที่มีลักษณะไปในเชิงเปรียบเทียบ ทำการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของผู้รับบริการ โดยใช้รูปภาพประกอบแบบสอบถาม เพื่อทดสอบหาความเหมาะสมของที่ตั้งและความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กับกิจกรรมของผู้รับบริการ และศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้สภาพแวดล้อม ด้วยการสร้างเครื่องมือโดยใช้รูปภาพ Stimuli (Out-Patient Waiting Hall and Ward Simulation 3d) ประกอบกับแบบสอบถามที่มีลักษณะไปในเชิงเปรียบเทียบ ทำการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของผู้รับบริการ เพื่อทราบถึงการรับรู้และความพึงพอใจของบุคคลต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ขั้นตอนที่ 5 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถาม มาประมวลผลด้วยโปรแกรม SPSS – Statistic Package for the Social Science เพื่อหาค่าเฉลี่ยและความแตกต่าง

ของแต่ละโรงพยาบาลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้การวิเคราะห์แบบที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance; Anova)

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลเสนอแนะแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงพยาบาล ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมและประสิทธิภาพการรักษา: กรณีศึกษา พื้นที่พักคอยและห้องพักรักษาตัว สำหรับผู้รับบริการ โรงพยาบาลส่วนกลางของรัฐ

1.7 คำนิยามศัพท์

1.6.1 พื้นที่พักคอย หมายถึง พื้นที่สำหรับผู้ป่วยภายนอกแบบทั่วไป ที่ใช้ในกิจกรรมการพักคอยก่อนเข้ารับการรักษาในแต่ละพื้นที่

1.6.2 โรงพยาบาลทั่วไปของรัฐ หมายถึง เป็นโรงพยาบาลที่รักษาบำบัดผู้ป่วยเป็นโรคทั่วไป ที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข เป็นโรงพยาบาลที่มีจำนวนเตียงไม่เกิน 500 เตียง

1.6.3 สภาพแวดล้อมภายใน หมายถึง สิ่งต่างๆที่คนเราได้สร้างขึ้น ภายในอาคารสถานที่เพื่อใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต

1.6.4 การจัดองค์ประกอบเชิงพื้นที่ หมายถึง แนวความคิดในการจัดองค์ประกอบภายในพื้นที่ที่คำนึงถึง ขนาดของพื้นที่ ความสัมพันธ์ของพื้นที่ส่วนต่างๆ และการจัดกลุ่มของพื้นที่ ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ต่างๆ ขนาดความกว้างของทางสัญจรภายใน

1.6.5 การรับรู้สภาพแวดล้อม หมายถึง การศึกษาความพึงพอใจและทัศนคติของผู้ใช้สอยในอาคารในประเด็นนี้คือ ความผ่อนคลาย ความตื่นตัว ความชื่นชมยินดี ความเป็นเอกลักษณ์ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การเชิญชวน (ต้อนรับ) ความสอดคล้องกับลักษณะส่วนบุคคล

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1. ได้ทราบถึงลักษณะการแยกประเภทการใช้สอยของพื้นที่พักคอยและห้องพักรักษาตัว ตามประเภทการรักษาที่สอดคล้องกับกิจกรรม พฤติกรรมที่เกิดขึ้นและตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ

1.7.2. ผลข้อสรุปแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงพยาบาล ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมและประสิทธิภาพการรักษา : กรณีศึกษา พื้นที่พักคอยและห้องพักรักษาตัว สำหรับผู้รับบริการโรงพยาบาล

1.7.3. ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสามารถนำแนวทางการศึกษานี้ไปใช้ในการศึกษาต่อสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีความสนใจ